

КАМПАРАТЫВІСТ ПА ДУХУ І КРЫВІ

Кампаратывістыка як самастойная дысцыпліна і літаратуразнаўчы метадаў у сістэме гуманітарных навук склалася параўнальна нядаўна, але на сучасным этапе набывае асаблівую актуальнасць і значнасць. Сёння ўсё выразней адчуваецца патрэба даследаваць станаўленне і развіццё беларускай літаратуры ў кантэксце еўрапейскіх і сусветнай культур. Аналіз узаемадзейненняў паміж мастацкімі тэкстамі, створанымі пісьменнікамі розных краін, што пішуць на розных мовах і адлюстроўваюць розныя рэаліі, дае магчымасць лепшага разумення кожнай з нацыянальных літаратур як эстэтычнага феномена.

Вывучэнне літаратур славянскіх краін у фармаце іх актыўнага ўзаемадзеяння, аналіз творчасці пісьменнікаў праз параўнальна-тыпалагічную парадыгму адкрываюць новыя далягляды. Гэту выснову ў вышэйшай ступені пацвярджае сваёй руплівай навуковай і адукацыйнай дзейнасцю Вячаслаў Пятровіч Рагойша, які займае адметнае месца ў слаўнай кагорце даследчыкаў-кампаратывістаў, плённа працягваючы традыцыі знакамітых папярэднікаў і сучаснікаў. Уражвае абсяг яго творча-навуковых інтарэсаў: нацыянальна-мастацкі вопыт і дыялог славянскіх літаратурных сістэм, сутнасць, генетычна-тыпалагічныя праявы і паралелі культурнага пагранічча, беларуска-іншаславянскія сувязі, станаўленне і развіццё блізкароднасных літаратур ад старажытных часоў да ХХІ ст., іх змястоўная напоўненасць як з'явы нацыянальных культур і літаратурна-грамадскага руху, праблемы тэорыі і практыкі мастацкага перакладу.

Студэнты і калегі ведаюць і паважаюць В. П. Рагойшу як высокакваліфікаванага спецыяліста, нястомнага даследчыка-кампаратывіста, бліскавага выкладчыка, які прафесійна спалучае ў практыцы выкладання традыцыйныя і сучасныя адукацыйныя тэхналогіі. Вячаслаў Пятровіч – аўтар шэрагу падручнікаў і вучэбных дапаможнікаў для вышэйшай і сярэд-

няй школы Беларусі, рэкамендаваных Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь, тыпавых праграм, у якіх пытанні параўнальна-тыпалагічнага і кантэкстуальнага вывучэння літаратуры займаюць не апошняе месца, арыентуючы студэнтаў і школьнікаў на шырокія культурныя далягляды. Інтэрпрэтацыя гісторыка-культурных, літаратурных і мастацкіх з’яў у працах В. П. Рагойшы заклікае чытачоў да «сэдумання», «сатворчасці», фарміруе эстэтычныя густы студэнтаў, высокі навуковы ўзровень іх мыслення.

У сваіх даследаваннях В. П. Рагойша слухна зазначаў, што дынамічнае развіццё беларускай літаратуры на працягу XX ст. абумоўлена не толькі ўнутранымі магчымасцямі і патрэбамі нацыі, але і засваеннем іншанацыянальнага эстэтычнага вопыту. І гэту думку Вячаслаў Пятровіч пацвердзіў найперш плённай дзейнасцю на кампаратывісцкай ніве, а яшчэ і як шматгадовы старшыня экспертнага савета ВАК рэспублікі, член і кіраўнік савета па абароне дысертацый пры БДУ, за што айчыннае літаратуразнаўства павінна быць удзячна аўтарытэтнаму даследчыку. Не аднаму саіскальніку вучонай ступені кандыдата і доктара філалагічных навук спатрэбіліся падтрымка і канструктыўныя парады В. П. Рагойшы, які прапаноўваў паглядзець на творчасць таго ці іншага пісьменніка менавіта праз прызму параўнальна-тыпалагічнага вывучэння тэксту, што дазваляла выявіць гісторыка-культурныя асаблівасці міжкультурных кантактаў, скіраваныя на праекцыю будучыні з пазіцыі агульначалавечых каштоўнасцей.

В. П. Рагойша – аўтар звыш тысячы навуковых работ, апублікаваных у Беларусі і асобных краінах Еўропы (частка іх зафіксавана ў бібліяграфічным паказальніку, выдадзеным бібліятэкай БДУ да 60-годдзя прафесара), ініцыятар, рэдактар і суаўтар шматлікіх літаратуразнаўчых выданняў, матэрыялаў канферэнцый і круглых сталоў. Сярод прац Вячаслава Пятровіча каля трох дзясяткаў асобных выданняў: «Паэтыка Максіма Танка. Культура вобраза. Характар верша» (1968), «Пераклаў Якуб Колас...» (1972), «І нясе яна дар...: Беларуская паэзія на рускай і ўкраінскай мовах» (1977), «Гутаркі пра верш: Метрыка. Рытміка. Фаніка» (1979), «Паэтычны слоўнік» (3 выданні – 1979, 1987, 2004), «Проблемы перевода с близкородственных языков: Белорусско-русско-украинский поэтический взаимоперевод» (1980), «Напісана рукой Купалы: Архіўныя знаходкі» (1981), «Кантакты» (1982), «Вяршыні: З невядомага і забытага пра Янку Купалу, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча» (1991), «І адгукнецца слова ў словес...» (1992), «Тэорыя літаратуры ў тэрмінах» (2001), «Уводзіны ў літаратуразнаўства. Вершаванне: Курс лекцый» (2002), «Літаратуразнаўчы слоўнік: тэрміны і паняцці» (2009), «Беларускае вершаванне» (2010), «Мой Трыглаў: Янка Купала, Якуб Колас, Максім Багдановіч» (2012), «Асновы вершазнаўства» (2013) і інш. Такі ґрунтоўны навуковы здабытак В. П. Рагойшы – непаўторная рэалізацыя яго высокага прафесіяналізму, шматаспектнага і ўдумлівага стаўлення да

скарбніцы нацыянальнага і сусветнага прыгожага пісьменства. Пры гэтым літаратуразнаўчыя працы Вячаслава Пятровіча Рагойшы вылучаюцца не толькі навуковай кампетэнтнасцю, шырынёй ахопу матэрыялу, але і выразнасцю, арыгінальным падыходам да прадмета даследавання.

Не могуць не здзіўляць творчая энергія, мудрасць і дальнабачнасць Вячаслава Пятровіча, павага да навукі і адукацыі і разам з тым – аптымізм, здольнасць генерываць новыя ідэі і канцэпцыі, у тым ліку і для параўнальна-тыпалагічнага дыскурсу. Пацвярджэнне гэтаму – шматлікія артыкулы В. П. Рагойшы на старонках перыядычнага і навуковага друку, а таксама ўкладзеныя ім кнігі перакладаў, у тым ліку ўласных. Сярод іх – унікальныя кнігі перакладаў твораў Янкі Купалы: знакамітага верша «А хто там ідзе?» больш чым на 80 моў свету (1982; у суаўтарстве з Ядвігай Раманоўскай), усіх 22 санетаў песняра на 7 асноўных еўрапейскіх моў (2002; у суаўтарстве з Жаннай Дапкюнас). Сярод уласных – кніга перакладной паэзіі (з украінскай, сербскай, харвацкай, баснійскай, чэшскай, славацкай, літоўскай, грузінскай і казахскай літаратуры) «Вочы ў вочы, мыслі ў мыслі» (2013), пераклады на беларускую мову раманаў і апавесцей украінскіх пісьменнікаў Міхаіла Кациубінскага, Алеся Ганчара, Уладзіміра Яварыўскага і інш. За даследаванні і папулярызаванне ўкраінскага прыгожага пісьменства ў Беларусі В. Рагойшу была прысуджана Міжнародная літаратурная прэмія імя Івана Франка, ён быў абраны сябрам Нацыянальнага саюза пісьменнікаў Украіны.

Думаецца, што такая заангажаванасць кампаратывістыкай у В. П. Рагойшы ў крыві. Будучы знакаміты літаратуразнавец нарадзіўся ў Ракаве – вядомым мястэчку полікультурнай Міншчыны, тым кавалачку свету, які ўзгадаваў не адно пакаленне вядомых дзеячаў літаратуры, культуры і навукі. Тут, вобразна кажучы, «паветра кампаратывісцкае». Адно радавое гняздо Здзяхоўскіх чаго варта! Як падаецца, Вячаслаў Пятровіч з’яўляецца выхаванцам і духоўным пераемнікам ідэй Мар’яна Здзяхоўскага – вядомага славіста, заснавальніка параўнальнага літаратуразнаўства ў польскай навуцы, прафесара і рэктара Віленскага ўніверсітэта. Гэта зямля памятае Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча, Элізу Ажэшка, Сяргея Пясецкага, Уры Фінкеля... Асобныя творы пералічаных і многіх іншых пісьменнікаў увайшлі ў падрыхтаваную В. Рагойшам унікальную анталогію «Люблю наш край. Валожыншчына літаратурная» (2006).

І сям’я Вячаслава Пятровіча працягвае традыцыі полікультурнага Ракава, слаўнага роду Рагойшаў. Жонка – Таццяна Вячаславаўна Кабржыцкая – дачка Украіны, выхаванка Львоўскага ўніверсітэта, кандыдат філалагічных навук, дацэнт, калега мужа па рабоце ў БДУ, суаўтарка, натхняльніца многіх сямейных навукова-творчых праектаў. Літаратуразнаўчы тандэм Таццяны Вячаславаўны і Вячаслава Пятровіча прынёс такія плённыя вынікі, якім могуць пазайздросціць, без перабольшвання, цэлыя навуковыя калектывы.

Яны ўпершыню раскрылі многія невядомыя раней факты жыцця і творчасці выдатнага пісьменніка пачатку XX ст. Сяргея Палуяна (1890–1910) і ўклалі першую і пакуль што адзіную яго кнігу «Лісты ў будучыню» (1986). Па ініцыятыве Т. В. Кабржыцкай і В. П. Рагойшы да 150-годдзя Івана Франка быў выдадзены ў Беларусі том выбраных твораў Каменяра (2006), прадмова да якога належыць Т. Кабржыцкай, пераклады (большасць з іх выкананы спецыяльна для гэтага выдання) – В. Рагойшу. Да 200-годдзя Тараса Шаўчэнкі сужэнцы ўклалі, угрунтаваўшы яго належнай прадмай і шырокімі каментарыямі, вялікі том усіх украінамоўных паэтычных твораў Кабзара ў класічных беларускіх перакладах «І мёртвым, і жывым, і ненароджаным...» (2004). Таксама нельга не прыгадаць з перакладной скарбонкі юбіляра анталогію твораў з літаратур блізкага замежжа, названую паводле слоў Якуба Коласа «Мае браты, мае суседзі» (2008), у якой прадстаўлены ў лепшых беларускіх перакладах украінскія пісьменнікі Тарас Шаўчэнка, Іван Катлярэўскі, Іван Франко, Міхайла Кацюбінскі, Леся Украінка, Васіль Стафанік, Паўло Тычына, Максім Рыльскі, а таксама знакавыя постаці літаратуры іншых нашых суседзяў: палякаў, латышоў, літоўцаў (Адам Міцкевіч, Юльёш Славацкі, Юзаф Крашэўскі, Эліза Ажэшка, Яніс Райніс, Крысціёнас Данелайціс). Укладанне выдання, уступныя артыкулы да твораў вядомых пісьменнікаў выкананы Т. Кабржыцкай і В. Рагойшам. А чаго каштуе вучэбны дапаможнік «Украінская літаратура і ўкраінска-беларускія літаратурныя ўзаемасувязі» (у трох частках, 2012–2016)! Пры непасрэдным удзеле Таццяны Вячаславаўны і Вячаслава Пятровіча ўбачылі свет такія ўнікальныя даследаванні, як «Карані дружбы: Беларуска-ўкраінскія літаратурныя ўзаемасувязі пачатку XX ст.» (1976), «Слядамі знічкі: Пра Сяргея Палуяна» (1990), «Гісторыя славянскіх літаратур і праблемы іх параўнальнага вывучэння: тэорыя і практыка» (2015) і інш.

Вячаслаў Пятровіч – нястомны краязнавец, захавальнік культурнага і асветніцкага скарбу Ракаўскага краю. Дзякуючы намаганням В. П. Рагойшы і Т. В. Кабржыцкай у Ракаве на базе сярэдняй школы, найперш для вучняў старэйшых класаў і мясцовай інтэлігенцыі, праведзены пяць міжнародных краязнаўчых навуковых чытанняў з удзелам вядомых айчынных вучоных і замежных гасцей. У цэнтры гэтых чытанняў заўсёды былі і праблемы параўнальна-тыпалагічнага вывучэння літаратур. У бацькоўскім радавым гняздзе на сапраўдным прафесійным узроўні сям’я Рагойшаў стварыла ўнікальны прыватны Музей поліэтнічнай культуры заходнебеларускага мястэчка. Сярод яго першых наведвальнікаў былі народныя мастакі Беларусі Май Данцыг і Уладзімір Стальмашонак, браты Фелікс і Язэп Янушкевічы, прафесар з Варшавы Базыль Белаказовіч, член-карэспандэнт Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі Міхаіл Іосіфавіч Мушынскі, перакладчык «Новай зямлі» Якуба Коласа на польскую мову Чэслаў Сенюх, англійская паэтэса

Вера Рыч, знакамітыя ўкраінскія пісьменнікі Дмытро Паўлычка, Раман Лубкіўскі, эліта журфака БДУ – Барыс Стральцоў, Віктар Іўчанкаў, Васіль Вараб’ёў, Пётр Дарашчонак, Аляксандр Свораб, Таццяна Дасеава... Акрамя таго, для насельніцтва ўсяго Ракаўскага краю «сямейны падрад» Т. Кабржыцкай і В. Рагойшы на працягу амаль дзесяці гадоў выпускаў культурна-асветніцкае крязнаўчае перыядычнае выданне «Ракаўскі шлях». «Настаўніцкая газета», адгукнуўшыся на яго першыя нумары вялікім артыкулам Алеся Карлюкевіча, мела ўсе падставы рэкамендаваць гэта выданне для школы як вельмі карысны дапаможнік пры вывучэнні гісторыі і культуры Беларусі, мясцовага крязнаўства.

Гэту любоў да параўнальна-тыпалагічных культурознаўчых і літаратурнаўчых росшукаў бацькі «прышчапілі» і сваім дзецям. Старэйшы сын Усевалад бліскуча абараніў кандыдацкую дысертцыю па творчасці Алеся Гаруна праз прызму традыцый і наватарства суседніх славянскіх (і не толькі) літаратур, доўгі час працаваў дацэнтам на філалагічным факультэце БДУ. Сярэдні, Максім, даследаваў феномен «Нашай Нівы» ў кантэксце ўсходнеславянскіх перыядычных выданняў. А малодшы, Пятро, – паланіст па першай спецыяльнасці, кандыдат філалагічных навук, юрыст па другой вышэйшай адукацыі – ажыццявіў вяртанне ў айчыны кантэкст асобы і творчасці Сяргея Пясецкага, яскравая творчая індывідуальнасць якога вырастала на скрыжаванні польскай і трох усходнеславянскіх літаратур і культур.

Выступленні В. П. Рагойшы на навуковых канферэнцыях рознага ўзроўню і ў розных краінах, выхад з-пад яго пяра любога артыкула, кнігі – гэта заўсёды падзея і для калег, і для навукоўцаў, і для студэнтаў, школьнікаў нашай краіны. Здзіўляе ў Вячаславе Пятровічу яго нястомная творчая і навуковая актыўнасць апошніх дзесяцігоддзяў, пазначаная высокім пошукавым і асобасным максімумам. Глумачыцца гэта, думаецца, і незвычайнай эрудыцыяй даследчыка, і тым, што пытанні беларуска-іншаславянскіх літаратурных сувязей разглядаюцца ў шырокім кантэксце з улікам міждысцыплінарнага падыходу (культуралогіі, этналогіі, псіхалінгвістыкі). А гэта дае магчымасць выявіць заканамернасці грамадска-літаратурнага, культурнага і эстэтычнага развіцця ў славянскіх краінах, часта па-новаму, свежа і арыгінальна прасачыць гісторыю ўспрымання і актуалізацыі тых ці іншых з’яў, тэндэнцый, арыенціраў, фактаў і г. д.

У планах Вячаслава Пятровіча Рагойшы – цікавыя і ґрунтоўныя даследаванні шматлікіх твораў і пісьменнікаў беларускай і іншых славянскіх літаратур, плённая праца на ніве кампаратывістыкі, удзел у навуковых канферэнцыях... Упэўнены, што нас чакаюць прыемныя літаратурнаўчыя адкрыцці кавалера ордэна Францыска Скарыны, прафесара БДУ Вячаслава Пятровіча Рагойшы, а таксама цудоўныя хвіліны размоў і супрацоўніцтва з паважаным Настаўнікам і Калегам!

